

DOBRE PRAKSE PREVENCIJE ZLOSTAVLJANJA I ZAŠTITE MALOLJETNIH I RANJIVIH OSOBA U ŽUPI

Josip ŠALKOVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
josip.salkovic@gmail.com

1. Papa Franjo u apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium* za župu kaže: »Župa nije neka prolazna struktura; upravo zato što posjeduje veliku prilagodljivost, može poprimiti vrlo različite oblike koji od pastira i zajednice zahtijevaju misijsku poučljivost i kreativnost. Premda nije jedina evangelizacijska institucija, ako je kadra neprestano se obnavljati i prilagođavati, nastavit će biti 'Crkva sama što živi među kućama svojih sinova i svojih kćeri.' Pretpostavka za to je da stvarno bude u kontaktu s obiteljima i životom naroda i da ne postane suvišna struktura odijeljena od naroda ili skupina izabranih koji gledaju samo na sebe«, papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu*, br. 28, Zagreb, 2014.

Župi kao zajednici vjernika i pravnoj osobi i župniku kao *vlastitom pastiru* povjerene mu župe (usp. kann. 515, § 1; 519), jedna od osobitih misijskih zadaća treba biti stalna briga oko prevencije zlostavljanja i zaštite maloljetnih i ranjivih osoba. Sve više članova Crkve uočava potrebu i poziv čitave zajednice vjernika reagirati na ranu spolnog zlostavljanja maloljetnih i ranjivih osoba i to ne zato što je moralno i pravno kriva čitava zajednica, nego zato što je obveza i pravo čitave zajednice brinuti se o maloljetnim i ranjivim osobama. Kad god je netko od najmanjih i ranjivih osoba zlostavljan i ranjen, pati ne samo žrtva nego i čitava zajednica vjernika jer nije uspjela zaustaviti zlostavljača ili provesti u praksi sve što se moglo učiniti kako bi se izbjeglo spolno zlostavljanje.

2. Ne ulazeći u svu problematiku definiranja pojma *spolnog zlostavljanja*, s kanonskopavnog vida, bar općenito, može se reći da spolno zlostavljanje što ga počini klerik nad maloljetnim osobama pripada najtežim kažnjivim djelima protiv ćudoređa pridržanima Kongregaciji za nauk vjere (usp. *Odredbe o kažnjivim djelima pridržanima Kongregaciji za nauk vjere*, 11. X. 2021., čl. 6).

Novo, obnovljeno kanonsko kazneno pravo od 23. svibnja 2021. godine, stupilo na snagu 8. prosinca 2021. godine, u kan. 1398 *Zakonika kanonskog prava* određuje kažnjiva djela i kaznene mjere koje se odnose na spolno zlostavljanje na sljedeći način:

»Kan. 1398 – § 1. Oduzimanjem službe i drugim pravednim kaznama, ne isključivši otpust iz kleričkog staleža, ako slučaj to zahtijeva, neka se kazni klerik:

1° koji počini kažnjivo djelo protiv šeste Božje zapovijedi s maloljetnom osobom ili s osobom koja trajno ima nesavršenu uporabu razuma, ili kojoj pravo priznaje jednaku zaštitu;

2° koji sebi vrbuje ili navodi maloljetnu osobu ili osobu koja trajno ima nesavršenu uporabu razuma, ili onu kojoj pravo priznaje jednaku zaštitu, da se pornografski pokazuje ili da sudjeluje u pornografskim predstavama, bilo pravim bilo hinjenim;

3° koji protivno ćudoređu sebi nabavlja, drži, prikazuje ili širi, kojim god načinom i bilo kojim sredstvom, pornografske slike maloljetnih osoba ili osoba koje trajno imaju nesavršenu uporabu razuma.

§ 2. Član ustanove posvećenog života ili družbe apostolskog života, i bilo koji vjernik koji ima neko dostojanstvo ili obavlja službu ili zadaću u Crkvi, ako počini kažnjivo djelo o kojem se govori u § 1, ili u kan. 1395, § 3, neka se kazni prema odredbi kan. 1336, §§ 2–4, pridodavši i druge kazne prema težini kažnjivog djela«, papa FRANJO, *Apostolska konstitucija »Pascite gregem Dei« kojom se reformira VI. knjiga Zakonika kanonskoga prava*, 23. V. 2021., kan. 1398.

Novost kan. 1398 odnosi se najprije na smještaj u kaznene odredbe. Odsad se kaznena odredba o spolnom zlostavljanju maloljetnika nalazila pod naslovom *Kažnjiva djela protiv posebnih obveza* (kann. 1392–1396), a odsad se nalazi pod novim naslovom *Kažnjiva djela protiv ljudskog života, dostojanstva i slobode* (kann. 1397–1398). Novi smještaj nije samo formalne naravi, nego ukazuje i na posebnu težinu toga kažnjivog djela jer je usmjereno protiv ljudskog života, dostojanstva i slobode. Novi je kan. 1398 i sadržajno obnovljen te je kažnjivo djelo odsad šire oblikovano negoli prije. Naime, zlostavljanje maloljetnih osoba sada je prošireno i ne obuhvaća samo klerike, nego i redovnike koji nisu klerici te vjernike laike koji imaju neko dostojanstvo ili obavljaju službu ili zadaću

u Crkvi. Osim toga u kažnjivo djelo nisu više uključene samo maloljetne osobe (osobe mlađe od osamnaest godina), nego i osobe koje trajno imaju nesavršenu uporabu razuma ili kojima pravo priznaje jednaku zaštitu. Ranjivom osobom smatra se svaka osoba u stanju nemoći, tjelesne ili mentalne nesposobnosti ili lišenosti osobne slobode koje, pa i samo povremeno, ograničavaju njezinu sposobnost da razumije ili želi ili da se odupre onomu čime će ih se povrijediti (vidi: papa FRANJO, *Motuproprij »Vos estis lux mundi«*, 7. V. 2019., čl. 1, § 2, b).

3. Novo kanonsko kazneno pravo, dakle, ide za time da se u Crkvi i društvu učini sve što je moguće kako bi se iskorijenila kultura zlostavljanja. U tome osobiti doprinos mogu dati župe, temeljne ustanove u organizacijskoj strukturi partikularne Crkve, mjesta susreta i pastoralnog rada s djecom, mladima i ranjivim osobama. Budući da je župnik *vlastiti pastir* povjerene mu župe (usp. kan. 519), njezin pravni zastupnik (usp. kan. 532) – svećenik s mnogobrojnim zadaćama u području službe naučavanja, posvećivanja i pastoralnog vodstva (usp. kann. 519, 528, 529, 530) – njegova je zadaća organizirati prevenciju i zaštitu maloljetnih i ranjivih osoba na način da se sva župna zajednica osjeća pozvanom brinuti se o djeci, mladima i ranjivim osobama.

Župnik će prevenciju i zaštitu maloljetnih i ranjivih osoba trebati organizirati u skladu s karakteristikama pojedine župe, odnosno u skladu s *korištenjem crkvenog prostora* (župna crkva, filijalna crkva, pastoralni centar, oratoriji, sportski objekti, župna katolička škola i vrtić, župno kino i kazalište, župni restoran i bar, kuća za duhovne vježbe i odmor, kampovi i dr.), *pastoralnim aktivnostima koje se provode* (liturgija, katehetsko poučavanje, hodočašće, duhovne vježbe, koncerti, sport i dr.) te *uključenjem pastoralnih djelatnika* (prezbiteri, đakoni, redovnici, katehete, animatori, odgojitelji, treneri, skauti i dr.). Pritom je potrebno: a) usvojiti organizatorski pristup koji je usmjeren na cjelovitu prevenciju i zaštitu maloljetnih i ranjivih osoba, b) informirati i uključiti roditelje ili skrbnike maloljetnih i ranjivih osoba u župne aktivnosti u koje se uključuju njihova djeca, c) osposobiti sve koji surađuju u župnim aktivnostima za cjelovitu prevenciju i zaštitu maloljetnih i ranjivih osoba, d) poznavati i obdržavati građanske propise za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba, kao i one koji se odnose na sigurnost objekata, higijenu, privatnost itd., e) poznavati i obdržavati opće i partikularne kanonske propise za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba, f) provoditi, vrlo konkretno, *dobre prakse* prevencije i zaštite maloljetnika i ranjivih osoba u župi.

Župnik, drugi prezbiteri na župi ili đakoni kao i svi vjernici laici koji župniku pomažu u radu s maloljetnim i ranjivim osobama trebaju odavati stav i ponašanje temeljeno na prevenciji i zaštiti, odnosno poštovati njihovo dosto-

janstvo i izbjegavati bilo koje radnje i oblike ponašanja koji se mogu protumačiti kao potencijalno zlostavljanje ili to uistinu jesu.

4. Crkva u Hrvatskoj u posljednje vrijeme nastoji pridonijeti širenju kulture prevencije i zaštite maloljetnih i ranjivih osoba ponajprije putem donošenja partikularnog prava (usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Pravilnik o radu i ustroju povjerenstva Hrvatske biskupske konferencije za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba*, Zagreb, 2020.; HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Smjernice za osnivanje metropoljskih ureda za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba i imenovanje biskupijskih povjerenika za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba*, Zagreb, 2020.). Temeljem partikularnog prava Hrvatske biskupske konferencije 2020. godine ustanovljene su određene službe i povjerenici: Nacionalno povjerenstvo za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba; Metropoljski ured za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba; Biskupijski povjerenik za zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba. Na Hrvatskom katoličkom sveučilištu osnovan je *Centar za promicanje dobroti ranjivih osoba* s misijom da vodi brigu o ranjivim osobama.

Osim uspostave struktura i imenovanja osoba, Crkva u Hrvatskoj nastoji u posljednje vrijeme širiti kulturu prevencije i zaštite maloljetnih i ranjivih osoba pomoću informacija, komunikacija i formacija osoba. No, ti koraci još uvijek se ne mogu mjeriti s ostvarenjima nekih drugih biskupskih konferencija ili (nad)biskupija, štoviše pred Crkvom u Hrvatskoj nalaze se nova očekivanja i ostvarenja (npr. primjerena informiranost o odlukama što ih Crkva donosi, postupcima i protokolima koji su usvojeni, o mjerama poduzetima za najbolju zaštitu maloljetnika i ranjivih osoba u župi i dr.).

5. Kao primjer dobre prakse prevencije i zaštite maloljetnih i ranjivih osoba u ovom kratkom osvrtu ističemo tri praktična vodiča – tri svojevrsna *online* formativna priručnika za odgojitelje, nastavnike i pastoralne djelatnike što ih je donijelo Nacionalno povjerenstvo za zaštitu maloljetnika Talijanske biskupske konferencije. Prvi je naslovljen 1) *Le ferite degli abusi (Rane zlostavljanja)*, uredili su ga Anna Deodato, Amedeo Cencini i Gottfried Ugolini, sadrži 75 str., objavljen je u rujnu 2020. godine (vidi: <https://tutelaminori.chiesacattolica.it/wp-content/uploads/sites/51/1-Le-ferite-degli-abusi.pdf>, pristupljeno 21. II. 2022.). Drugi je naslovljen 2) *Buone prassi di prevenzione e tutela dei minori in parrocchia (Dobre prakse prevencije i zaštite maloljetnika u župi)*, uredili su ga Gianluca Marchetti i Francesco Airoidi, sadrži 59 str., objavljen je u rujnu 2020. godine (vidi: <https://tutelaminori.chiesacattolica.it/wp-content/uploads/sites/51/2-Buone-prassi-di-prevenzione-e-tutela-dei-minori-in-parrocchia.pdf>, pristupljeno 21. II. 2022.). Treći je naslovljen 3) *La for-*

mazione iniziale in tempo di abusi (Temeljna formacija u vremenu zlostavljanja), uredili su ga Amedeo Cencini i Stefano Lassi, sadrži 120 str., objavljen je u ožujku 2021. godine (vidi: <https://tutelaminori.chiesacattolica.it/wp-content/uploads/sites/51/3-La-formazione-iniziale-in-tempo-di-abusi.pdf>, pristupljeno 21. II. 2022.).

Za župe, župnike i sve župne pastoralne suradnike osobito se čini korisnim što se u broju 2, *Buone prassi di prevenzione e tutela dei minori in parrocchia (Dobre prakse prevencije i zaštite maloljetnika u župi)* donose opća pravila, odnosno *preporučena postupanja i postupanja koja treba izbjegavati* u pastoralnom radu s maloljetnim i ranjivim osobama. Budući da za župe u hrvatskim okolnostima nedostaje takvih formativnih materijala i općih pravila, koristeći se ovom prigodom, donosimo prijevod nekih pravila iz broja 2.

5.1. »Općenita pravila kojih se u postupanju trebaju pridržavati sve odrasle osobe kojima su povjerene odgojne zadaće ili koje u obavljanju crkvenih službi rade s maloljetnicima.

Preporučena postupanja:

- prema svim maloljetnicima postupati s jednakim poštovanjem i izbjegavati bilo kakvo razlikovanje;
- ostati po mogućnosti vidljiv ostalima prigodom razgovora s jednim ili više maloljetnika (izbjegavati izdvojena mjesta);
- paziti na vlastito ponašanje da ne bi bilo neprimjereno, nametljivo ili uvredljivo za maloljetnika zbog korištenja rječnika u razgovoru, zbog gestikulacije, pogleda, tjelesnih dodira ili zbog izgleda odrasle osobe (primjereno odijevanje, urednost);
- posvećivati pozornost maloljetnicima i omogućiti im slobodno izražavanje emocija;
- poštivati područje privatnosti i intime maloljetnika, čak i kad maloljetniku treba pomoći u održavanju osobne higijene ili u bilo kojoj drugoj aktivnosti osobne naravi;
- promatrati međusobno ponašanje maloljetnika te postupati na adekvatan način radi sprječavanja maloljetničkog nasilja (naprimjer *mobbinga*);
- obavještavati obitelji o predviđenim aktivnostima i načinu njihova organiziranja kad takve aktivnosti odstupaju od uobičajenih unutar konkretne crkvene sredine;
- obavještavati obitelji i zajedno s njima razmatrati slučajeve kad maloljetnik na bilo koji način pokazuje znakove nelagode;
- osobu odgovornu za pojedine aktivnosti pravodobno upoznati s ponašanjima i situacijama potencijalno opasnim za maloljetnike;

- osobu odgovornu za pojedine aktivnosti pravodobno upoznati s onim što bi moglo povrijediti maloljetnike.

Postupanja koja treba izbjegavati:

- udaranje, fizički napad ili fizičko nasilje nad maloljetnikom;
- psihološko nasilje nad maloljetnikom (verbalno ili emocionalno, kao naprimjer ponižavanje ili omalovažavanje), čime se negativno utječe na njegov skladan društveno-afektivni razvoj;
- ponašanje koje je loš primjer maloljetnicima;
- govoriti ili se odnositi prema maloljetniku na uvredljiv, neprimjeren ili spolno izazovan način;
- iskazivati bilo kakav oblik interesa ili spolne aktivnosti s maloljetnikom, uključujući neprimjerene tjelesne dodire (čak i ako nije riječ o specifičnim spolno osjetljivim dijelovima tijela);
- slanje maloljetniku, bilo kojim putem, štetnih ili ponižavajućih pisanih ili verbalnih poruka;
- dovođenje, odnosno primanje maloljetnika u vlastiti stan ako nisu nazočne druge odrasle osobe;
- izvođenje pastoralnih aktivnosti u stanu odgajatelja (pastoralnih djelatnika) ako nisu nazočne druge odrasle osobe moguće je samo iznimno, uz izričito dopuštenje nadležne osobe unutar crkvene sredine za takve aktivnosti;
- slavlje sakramenta pokore maloljetnoj osobi u njezinu privatnom stanu, osim ako maloljetna osoba zbog nekog razloga ne može izaći iz stana, a u stanu je prisutna druga odrasla osoba;
- razgovaranje nasamo s maloljetnom osobom u zasebnoj prostoriji, odnosno na mjestu gdje to ostali ne mogu vidjeti;
- spavanje bez nazočnosti drugih odraslih osoba u istoj prostoriji (šatoru ili drugom zatvorenom prostoru) s jednim ili više maloljetnika;
- spavanje s maloljetnom osobom u istom krevetu;
- fizičko kažnjavanje maloljetnih osoba ili postupanje koje maloljetne osobe mogu percipirati kao ponižavanje;
- razvijanje isključivog, odnosno očito privilegiranog odnosa s nekim maloljetnikom u odnosu na druge, čemu pripada i davanje darova maloljetniku (u novcu, stvarima ili u vidu drugih pogodnosti), čime bi ostatak skupine bio diskriminiran ili bi se time odstupalo od ciljeva projektnih aktivnosti, poglavito ako nadležna osoba za te aktivnosti s tim nije upoznata;
- toleriranje ili sudjelovanje u ponašanju maloljetnika koje je protuzakonito, nasilno ili im ugrožava sigurnost;

- sudjelovanje s jednim ili više maloljetnika u spolno relevantnim goli-jardskim aktivnostima;
- ostavljanje maloljetne osobe u situaciji koja je prijetnja njenoj psihič-koj i fizičkoj sigurnosti;
- obavljanje radnji (kao naprimjer pranje, presvlačenje, skidanje odjeće pri-je spavanja ili zbog bilo kojeg drugog razloga) ili bilo koje druge aktiv-nosti osobne naravi koju maloljetna osoba može obavljati samostalno;
- diskriminiranje jednog ili skupine maloljetnika;
- rad s maloljetnicima pod utjecajem alkohola ili droge;
- povjeravanje tajni maloljetnoj osobi;
- izbjegavanje, pored gore navedenih okolnosti, bilo kakvog oblika po-našanja ili aktivnosti koje na bilo koji način mogu biti neprimjerene ili potencijalno nasilne u odnosu na maloljetne osobe«, SERVIZIO NAZI-ONALE PER LA TUTELA DEI MINORI DELLA CONFERENZA EPIS-COPALE ITALIANA, 2) *Buone prassi di prevenzione e tutela dei minori in parrocchia*, 53–55.

5.2. »Pravila kojih se u postupanju trebaju pridržavati sve odrasle osobe koji-ma su povjerene odgojne zadaće ili koje dolaze u dodir s maloljetnim osoba-ma prigodom putovanja ili boravka na odredištu u okviru crkvenih aktivnosti (hodočašća, izleti, zajednički praznici ili drugi oblici zajedničkog života).

Preporučena postupanja:

- pažljivo i pravodobno planirati putovanje ili boravak, odrediti sigur-nosne mjere zaštite maloljetnika (način prijevoza, nadzor, postupanje u slučaju nužde, primjerenost smještaja);
- pribaviti pismenu suglasnost roditelja, odnosno skrbnika (koja može biti uključena u već ranije pribavljenoj suglasnosti, pod uvjetom da ona na odgovarajući način obuhvaća i konkretnu okolnost) kao i njezinu sigurnu i pravodobnu dostavu;
- obiteljima pružiti adekvatnu informaciju o putovanju, odabranim mje-stima kao i odgovarajuće podatke za kontakt;
- predvidjeti adekvatni nadzor maloljetnih osoba tijekom putovanja i bo-ravka, vodeći računa o spolnim razlikama;
- osigurati poštovanje privatnosti maloljetnih osoba tijekom putovanja i u mjestima boravka;
- odrediti mjesta za noćni odmor;
- kod spavanja valja provesti adekvatno odjeljivanje dječaka i djevojčica te za sve osigurati odgovarajući nadzor;

- za svako putovanje i za svako vrijeme boravka odrediti odgovornu osobu kojoj će se dojaviti eventualne kritične okolnosti;
- pribaviti sve zdravstvene informacije o maloljetniku (prehrambene netolerancije, terapije koje se moraju provoditi, sve potrebne dodatne mjere zaštite) potrebne na putovanju i u vrijeme boravka na odredištu«, SERVIZIO NAZIONALE PER LA TUTELA DEI MINORI DELLA CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, 2) *Buone prassi di prevenzione e tutela dei minori in parrocchia*, 55–56.

5.3. »Pravila kojih se u postupanju imaju pridržavati sve odrasle osobe kojima su povjerene odgojne zadaće u crkvenim sredinama, a tiču se korištenja tehnoloških sredstava koja su dostupna i maloljetnicima.

Postupanja koja treba izbjegavati:

- kontaktiranje maloljetnika na društvenim mrežama korištenjem lažnoga osobnog profila;
- fotografiranje maloljetnika ili snimanje videozapisa bilo kojim sredstvom bez prethodnog dopuštenja roditelja;
- raspačavanje prepoznatljivih slika jednog ili više maloljetnika na bilo koji način (na papiru, zidu ili na drugi način) ili bilo kojom tehnologijom (obavijesti, mrežne stranice, društvene mreže) bez odobrenja roditelja (koje se mora izričito odnositi na predviđen tip raspačavanja);
- stavljanje maloljetnim osobama na raspolaganje tehnološka sredstva i osiguravanje informatičkog pristupa (*wireless* mreža ili tehnološka sredstva koja omogućuju pristup internetu, a dostupna su maloljetnicima);
- komuniciranje s maloljetnom osobom pomoću tehnoloških sredstava u neprimjereno doba dana (u kasnim večernjim satima ili tijekom noći);
- komuniciranje na neprimjeren, uvredljiv ili spolno izazovan način u pojedinačnom ili skupnom *chatu* s jednim ili više maloljetnika, pa makar samo u šali; tehnološkim sredstvima nekorektno se odnositi prema maloljetnoj osobi ponižavajući je ili vrijeđajući, izlažući je neprimjerenom pritisku i afektivno/psihološki je ucjenjujući;
- razvijanje isključivog odnosa s jednim maloljetnikom korištenjem tehnoloških sredstava;
- vođenje *online* razgovora s maloljetnikom, zadirući pritom u sferu intime ili razmjenjujući s njim slike eksplicitnog ili indirektno erotskog ili seksualnog sadržaja;

- tražiti od maloljetnika da čuva tajnu o takvoj *chat* komunikaciji«, SERVIZIO NAZIONALE PER LA TUTELA DEI MINORI DELLA CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, 2) *Buone prassi di prevenzione e tutela dei minori in parrocchia*, 56–57.

6. Prikazom prijevoda navedenih pravila željeli smo dati mali doprinos daljnjem širenju kulture prevencije i zaštite maloljetnih i ranjivih osoba u Crkvi u Hrvatskoj. O iskorjenjivanju kulture zlostavljanja iz vjerničkih zajednica papa Franjo u *Pismu narodu Božjem* 2018. godine poručio je: »Jedini način na koji moramo odgovoriti na ovo zlo, koje je odnijelo toliko života, je živjeti ga kao zadatak koji nas uključuje i utječe na sve nas kao Božji narod. Ova svijest da smo dio naroda i zajedničke povijesti omogućit će nam da prepoznamo svoje grijehe i pogreške iz prošlosti s pokajničkom otvorenosću koja je sposobna obnoviti se iznutra. Sve što se učini na iskorjenjivanju kulture zlostavljanja iz naših zajednica, bez aktivnog sudjelovanja svih članova Crkve, neće uspjeti stvoriti dinamiku potrebnu za zdravu i učinkovitu transformaciju«, papa FRANJO, *Pismo narodu Božjem*, 20. kolovoza 2018. godine.

Za daljnje jačanje kulture zaštite maloljetnika i ranjivih osoba u Crkvi u Hrvatskoj, između ostaloga, potrebno je obratiti posebnu pozornost na formiranje i obrazovanje onih koji pastoralno djeluju u crkvenoj i društvenoj stvarnosti. Budući da Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu ustrojava i izvodi preddiplomske, diplomske i poslijediplomske sveučilišne studije te poslijediplomske specijalističke studije, a priprema i klerike, redovnike i laike za preuzimanje različitih crkvenih službi i zadaća u župi, javnim školama i predškolskim ustanovama, katoličkim školama i vrtićima te drugim crkvenim ustanovama, pozvan je tim više jačati kulturu prevencije i zaštite maloljetnika i ranjivih osoba: a) nudeći interdisciplinarni (teologija, pedagogija, psihologija, pravo) *obvezno-pomoćni* ili *obvezno-izborni* kolegij *Prevencija i zaštita maloljetnih i ranjivih osoba*; b) promičući programe formacije za one koji rade s maloljetnicima i ranjivim osobama; c) uspostavljajući tečajeve formacije o načinima postizanja i održavanja sigurnog okruženja za maloljetnike i ranjive osobe i drugo.

Stoga se nadamo da će i ovo razmišljanje, pod kanonskopравnim vidom, biti poticaj našoj fakultetskoj zajednici da zajedno i zauzetije promičemo kulturnu klimu i obrazovne projekte usmjerene izgradnji pravednijeg i sigurnijeg društva, počevši od zajednice vjernika, u kojoj svaka osoba ima pravo živjeti u kontekstu lišenom svake vrste prikrivanja i suradnje s oblicima nasilja i zlostavljanja.